

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ КУЛЬТУРИ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ТВОРЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті визначено й схарактеризовано основні критерії оцінки сформованості культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва: мотиваційно-інтенціональний, пізнавально-інформаційний, досвідно-комунікативний та особистісно творчий. Для кожного критерію встановлено й обґрунтовано показники, які його характеризують. Проаналізовано рівні сформованості показників культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вокальної підготовки – низький (інтуїтивний), середній (репродуктивний), високий (творчий). Визначено, що критерії, показники та рівні забезпечать можливість оцінити сформованість культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва, що є перспективою подальших досліджень з метою підвищення ефективності професійної музично-педагогічної освіти.

Ключові слова: культура міжособистісної творчої взаємодії, учитель музичного мистецтва, вокальна підготовка, критерій, показник, рівень сформованості.

Серед актуальних і широко дискутованих на сучасному етапі проблем, особливе місце посідає проблема вдосконалення освіти, підвищення її якості, досягнення високого рівня конкурентоздатності на ринку праці для майбутніх фахівців. Це означає, що система освіти від традиційної спрямованості виключно на отримання знань, умінь і навичок дедалі рухається в бік забезпечення широкої компетентності своїх випускників, від «знансвої» парадигми до створення різних варіантів освітньо-компетентнісних моделей, що забезпечують майбутнім фахівцям можливість вільно орієнтуватися в стрімко розвиваючому просторі сучасної культури. У цих дискусіях постійно підкреслюється, що творче спілкування як прояв комунікативної компетентності особистості є однією з умов досягнення успіху у всіх сферах професійної діяльності, оскільки будь-який фахівець бере участь в інформаційному обміні, активно взаємодіє з іншими людьми. З цих позицій культура міжособистісної творчої взаємодії, що має суспільну природу, є одним із найважливіших чинників, що сприяють становленню й розвитку особистості, набуття нею можливості включення в процес творення.

Для вчителя музичного мистецтва, сутність професії якого полягає в здійсненні творчого взаємодії, художньо-естетичного діалогу між музикою, її інтерпретаторами і слухачами, формування культури міжособистісної творчої взаємодії в процесі його музично-педагогічної підготовки, це найважливіший складник професійного й духовного становлення, у якому містяться передумови для успішної самореалізації й самоактуалізації в подальшій професійній діяльності.

Здійснений аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблемі підготовки вчителя музичного мистецтва досліджували (Н. Гуральник, А. Козир, О. Михайличенко, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, О. Реброва, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Федоришин, О. Хижна, В. Шульгіна, О. Щолокова, Д. Юник та ін). Сутність міжособистісних взаємин у педагогічних науках відображена в наукових доробках Л. Гозмана, М. Кагана, Я. Коломинського, В. Мясіщева, М. Обозова та ін. Теоретико-методичні концепції щодо формування культури художньо-педагогічного спілкування вчителя музики представлено в роботах Л. Василевської-Скупої, А. Зайцевої та ін. Проте поза увагою вчених залишилося питання визначення ефективних шляхів формування культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва.

Метою статті є обґрунтування критеріїв, показників та рівнів сформованості культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки.

Високий ступінь культури міжособистісної творчої взаємодії майбутнього вчителя музичного мистецтва характеризується сформованою потребою і здатністю до здійснення ним художньо-естетичного діалогу, що виявляється в глибинному осягненні змісту музичного тексту, умінні залучити до цього учасників освітнього процесу, що дозволяє створювати постійно дієве поле зворотного зв'язку між музикою й суб'єктами, котрі беруть і передають музичне повідомлення в процесі активної творчої взаємодії, художньо-естетичного діалогу. А отже, конкретизовано сутність і запропоновано визначення терміну «культура міжособистісної

творчої взаємодії» майбутніх учителів музичного мистецтва. Його зміст інтерпретується як професійна якість, що характеризує внутрішнє прагнення студентів до організації своєї поведінки на основі загальнолюдських норм спілкування й дозволяє встановлювати конструктивний діалог, досягати високого результату творчого самовиявлення у вокально-виконавському та вокально-педагогічному процесах на основі співтворчості з різними їхніми учасниками.

Таке розуміння змісту культури міжособистісної творчої взаємодії передбачало виявлення та обґрунтування його структури, яка містить мотиваційно-цільовий; когнітивно-змістовний; комунікативно-діяльнісний та особистісно-творчий компоненти. Для цілісного уявлення про сформованість культури міжособистісної творчої взаємодії майбутнього вчителя музики необхідно розв'язати проблему вибору критеріїв, показників та рівнів сформованості досліджуваного феномена.

Для діагностування сформованості культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва за представленими компонентами звертаємося до визначень «критеріїв» та «показників». В енциклопедичних виданнях критеріїв (від грец. *kriterion* – «мірло оцінки») трактують як ознаку, на основі якої робиться оцінювання, визначення чи класифікація, мірло для визначення, оцінювання предмета чи явища (Коджаспирова 2005: 149); підґрунтя для оцінювання або класифікації чогось (Новий тлумачний словник 1998: 211).

У педагогіці під критеріями розуміють ознаки, за якими можна оцінити й порівняти педагогічні явища, процеси тощо. В. Багрій зазначає, що критерій виражає найзагальнішу сутнісну ознаку, на основі якої здійснюють оцінювання, порівняння реальних педагогічних явищ, водночас ступінь вияву, якісна сформованість, визначеність критерію визначають у конкретних показниках, для яких, характерна низка ознак (Багрій 2012: 13). На думку О. Новікова, критерії повинні задовольняти низку ознак. Так, вони мають бути об'єктивними (настільки, наскільки це можливо в педагогіці), дозволяти оцінювати досліджувану ознаку однозначно, адекватними, валідними, тобто оцінювати саме те, що дослідник хоче оцінити, нейтральними щодо досліджуваних явищ, а сукупність критеріїв має повно охоплювати всі суттєві характеристики досліджуваного явища, процесу (Новіков 2010: 142–143). С. Іванова зазначає, що критерії також мають відображати динаміку вимірюваної якості в просторі й часі та розкриватися через показники, за інтенсивністю прояву яких можна робити висновки про рівень сформованості певного критерію (Іванова 2010: 153).

Отже, критерії повинні бути доступними для розуміння й використання; охоплювати специфіку і всі елементи структури явища, що вивчається; давати змогу якісно й кількісно оцінювати рівні розвитку процесу, що вивчається; відображати

основні закономірності функціонування особистості; критерії повинні бути розкриті через низку специфічних ознак, які віддзеркалюють усі структурні компоненти об'єкта дослідження; динаміку вимірюваної якості в часі.

Урахування результатів теоретичного аналізу наукових праць і мистецько-освітньої практики, спостережень за комунікативно-творчою діяльністю студентів (під час педагогічних практик, проведення педагогічного експерименту тощо) дозволило встановити відмінні ознаки критеріїв культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музики в процесі вокальної підготовки:

- мотиваційно-інтенціональний критерій, який оцінює міру потягу студентів на процес міжособистісної творчої взаємодії, що передбачає їхню усвідомлену ціннісну значущість у встановленні взаємодії з іншими його учасниками. Показниками цього критерію є: усвідомленість студентами значущості культури міжособистісної творчої взаємодії для успішності майбутньої професійної діяльності; наявність у них бажання оволодіти засобами, що сприяють встановленню ефективної міжособистісної творчої взаємодії з її учасниками; стабільність професійних інтересів майбутніх фахівців щодо культури міжособистісної творчої взаємодії.

- пізнавально-інформаційний критерій, який визначає ступінь оволодіння студентами вокально-професійними знаннями щодо особливостей культури міжособистісної творчої взаємодії. Показниками цього критерію стала система знань щодо прийнятих норм та традицій культури спілкування; змісту вокально-педагогічної діяльності вчителя музики її специфічних особливостей та професійних вимог; способів вирішення професійних завдань на основі культури міжособистісної творчої взаємодії.

- досвідно-комунікативний критерій, який віддзеркалює міру здатності майбутнього вчителя музики до самопрезентації в процесі міжособистісної творчої взаємодії. Показниками цього критерію є: комплекс комунікативних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва, пов'язаних із відтворенням інформаційно-змістових аспектів культури міжособистісної творчої взаємодії; побудова ними загальної стратегії та вибір ефективної тактики професійного спілкування на основі дотримання основ культури міжособистісної творчої взаємодії; здатність визначати і планувати перспективу професійного самовдосконалення на основі культури міжособистісної творчої взаємодії.

- творчо-продуктивний критерій, що відображає ступінь сформованості особистісних якостей та емоційних станів студентів, спрямованих на вокально-виконавську творчість, відповідну до норм культури міжособистісної творчої взаємодії. Показниками цього критерію є: установка майбутніх фахівців на систематичний розвиток особистісних якостей, що забезпечують культуру міжособистісної творчої взаємодії;

осягнення студентами власного емоційного стану та проникнення в переживання іншої людини в процесі співтворчості; адекватність рефлексивного оцінювання студентами власних комунікативно-творчих якостей.

Одержані в процесі аналізу науково-методичної літератури теоретичні положення щодо культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі вокальної підготовки та визначений критеріальний апарат було покладено в основу здійснення констатувального експерименту. Застосовувалися емпіричні методи: опитування, анкетування, педагогічне спостереження, методика Б. Додонова «Емоційний зміст інтересів», метод Портера, що ґрунтується на зіставленні потреб суб'єкта й ступеня їхньої реалізації в конкретній ситуації та ін. Завдяки 3-х бальній шкалі оцінювання було визначено кількісні та якісні параметри рівнів сформованості досліджуваного феномена: високий (творчий), середній (репродуктивний) і низький (інтуїтивний). Так, високий рівень характеризується стійкою мотивацією студентів до міжособистісної взаємодії в процесі творчої діяльності; емоційною відкритістю та здатністю до співпереживання в процесі спілкування; розвиненим культурологічним, мистецтвознавчим та психолого-педагогічним кругозором, наявністю інтересу до пізнання мистецтва; наявністю активної життєвої позиції на основі етично-комунікативного, толерантного світогляду; здатністю до творчого вирішення вокально-виконавських та вокально-педагогічних завдань; досконалим втіленням змісту художніх образів вокальних творів; здатністю до рефлексії щодо власних якостей та емоційних станів у процесі міжособистісної творчої взаємодії.

Середній (репродуктивний) рівень передбачає наявність нестійкої внутрішньої мотивації до творчої діяльності та до міжособистісної творчої взаємодії, знання усвідомлені, але недостатні, простежується готовність засвоювати нові знання та відтворювати їх у процесі співтворчості, достатній вокально-виконавський рівень щодо професійних дій майбутніх учителів музики; здатність до самоконтролю й самооцінки сформовані не вповні, сформовані прагнення до самовдосконалення на основі міжособистісної творчої взаємодії.

Низький (інтуїтивний рівень) віддзеркалює поверховість, нестійкість потреб студентів щодо формування культури міжособистісної творчої

взаємодії; характеризується невизначеністю базових пізнавально-комунікативних знань; недостатньою обізнаністю щодо етики творчої взаємодії, низький вокально-виконавський рівень, здатність до самоконтролю й самооцінки, прагнення до самовдосконалення на основі міжособистісної творчої взаємодії не сформовані; характеризується низькою спроможністю студентів до регулювання власної поведінки в процесі співтворчості.

Дослідженням були охоплені студенти всіх курсів на початковому, попередньому етапі дослідження. Водночас як у констатувальному та формуальному експериментах брали участь студенти 3 та 4 курсів (по 35 осіб у кожній групі). Кількісний розподіл результатів на етапі констатувального експерименту був таким: до високого рівня було віднесено по 3 студенти в контрольній та експериментальній групах, що склало 8,6%; до середнього рівня однакові результати (по 9 студентів, що склало 25,7%; решту становили студенти, що відповідали низькому рівню. Перевага низького рівня зумовлена тим, що студенти завжди були налаштовані на особистісне виконання твору та вважали, що концертмейстер сам має мобільно реагувати на інтерпретаційні нюанси вокаліста. Про це свідчать результати опитування.

Можемо також констатувати, що в подальшій роботі завдяки запровадженню педагогічним умовам, кількісний розподіл покращився. Так, за результатами перевірки з використанням критерію кутового перетворення Фішера (ϕ^*), кількість досліджуваних в ЕГ що мали ефект становила 77,1% (17 студентів), не мало ефекту у 22,9% (8 осіб). щодо КГ результати були такими: 45,7 % (16 осіб), що мали позитивні зрушення; у 54,3% (19 осіб) залишилися на низькому рівні.

Отже, на основі аналізу та уточнення сутності культури міжособистісної творчої взаємодії майбутніх учителів музичного мистецтва, представлено її компонентні складники та розглянуто критерії, показники та рівні, які забезпечують можливість оцінити її сформованість у процесі вокальної підготовки студентів-музикантів педагогічних університетів. Оскільки експериментальні дослідження показали позитивні результати, що було підтверджено математико-статистичними розрахунками, доцільно визначити, які саме умови виявилися найбільш ефективними.

ЛІТЕРАТУРА

Багрій В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. *Зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 6. С. 10–15.

Іванова С. В. Критерії та показники розвитку професійної компетентності вчителів біології в закладах післядипломної педагогічної освіти. *Вісн.*

Житомирськ. держ. у-ту. 2010. Вип. 52. Пед. науки. С. 152–156.

Коджаспирова Г. М., Ю. А. Коджаспиров. Словарь по педагогике. М.: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Изд. центр «МарТ», 2005. 174 с.

Новий тлумачний словник української мови / уклад. В. Яременко, О. Сліпущо. К.: Аконіт, 1998. 351 с.

Новиков А. М., Д. А. Новиков. Методология научного исследования. М.: Либроком, 2010. 280 с.

REFERENCES

- Bagrij, V.N. (2012). Kriteriyi ta rivni sformovanosti profesijnih umin majbutnih socialnih pedagogiv [Criteria and levels of formation of professional skills of future social educators]. *Zb. nauk. pr. Hmelnickogo in-tu socialnih tehnologij Universitetu «Ukrayina»*. – *Zb sciences Khmelnytsky Institute of Social Technologies at the University of Ukraine*. Vols. 6. pp. 10–15 [in Ukraine].
- Ivanova, S.V. (2010). Kriteriyi ta pokazniki rozvitku profesijnoyi kompetentnosti vchiteliv biologiyi v zakladah pislyadiploornoj pedagogichnoyi osviti [Criteria and indicators of development of professional competence of teachers of biology in institutions of postgraduate pedagogical education]. *Visn. Zhitomirsk. derzh. u-tu*. – *Visn Zhytomyr state u-th*. Vols. 52. Ped. nauki. pp. 152–156 [in Ukraine].
- Kodzhaspirova, G.M. Kodzhaspirov, A.Yu. (2005). *Slovar po pedagogike [Dictionary of Pedagogy]*. Rostov n / a: Ed. center "MarT" [in Russian].
- Novij tlumachnij slovník ukrajinskoyi movi (1998). [New explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: Akonit [in Ukraine].
- Novikov, A.M. (2010). *Metodologiya nauchnogo issledovaniya. [Methodology of scientific research]*. Moscow: Librokom [in Russian].

Лай Сюцянь,

аспирантка,

Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Старопортофранковская, 26; г. Одесса, Украина

КРИТЕРИИ, ПОКАЗАТЕЛИ И УРОВНИ СФОРМИРОВАННОСТИ КУЛЬТУРЫ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ТВОРЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА В ПРОЦЕССЕ ВОКАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ

В статье определены и охарактеризованы основные критерии оценки сформированности культуры межличностного творческого взаимодействия будущих учителей музыкального искусства: мотивационно-интенциональный, познавательный-информационный, опытно-коммуникативный и личностно-творческий. Для каждого критерия установлены и обоснованы показатели, которые его характеризуют. Проанализированы уровни сформированности показателей культуры межличностного творческого взаимодействия будущих учителей музыкального искусства в процессе вокальной подготовки – низкий (интуитивный), средний (репродуктивный), высокий (творческий). Представленные критерии, показатели и уровни обеспечат возможность оценить сформированность культуры межличностного творческого взаимодействия будущих учителей музыкального искусства, что является перспективой дальнейших исследований с целью повышения эффективности профессионального музыкально-педагогического образования.

Ключевые слова: культура межличностного творческого взаимодействия, учитель музыкального искусства, вокальная подготовка, критерий, показатель, уровень сформированности.

Lai Xiaoqian,

Postgraduate student,

State institution «South Ukrainian National Pedagogical
University named after K. D. Ushynsky»
26 Staroportofrankivska Str., Odesa, Ukraine

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF CULTURE OF THE INTERPERSONAL CREATIVE INTERACTION DEMONSTRATED BY THE FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ART IN THE PROCESS OF VOCAL TRAINING

The problem of improving education, improving its quality, and achieving a high level of competitiveness in the labour market for future specialists occupies a special place among the urgent and widely debated issues at the present stage. In these discussions it is constantly emphasized that creative communication as a manifestation of the communicative competence of an individual is one of the conditions for success in all spheres of professional activity, since any specialist participates in information exchange, actively interacts with other people. From these positions, the culture of interpersonal creative interaction, having a social nature, is one of the most important factors contributing to the formation and development of personality, the possibility of its inclusion in the process of creation.

The aim of the article is to analyse the criteria, indicators and levels of culture formation of interpersonal creative interaction demonstrated by the future teachers of Musical Art in the process of vocal training.

The main criteria for assessing the formation of the culture of interpersonal creative interaction demonstrated by the future teachers of Musical Art are defined and characterized in the article: motivational-intentional,

cognitive-informational, experiential-communicative, person-oriented and creative. For each criterion, the indicators which characterize it have been established and substantiated. The formation levels of the culture indicators of interpersonal creative interaction demonstrated by the future teachers of Musical Art in the process of their vocal training have been analysed: low (intuitive), medium (reproductive), high (creative). The defined criteria, indicators and levels will provide an opportunity to evaluate the formation of culture of interpersonal creative interaction demonstrated by the future teachers of Music, which is the prospect of further research aimed at increasing the efficiency of professional music education.

Key words: *culture of interpersonal creative interaction, teacher of Musical Art, vocal training, criterion, index, level of formation.*

Подано до редакції 18.04.2018 р.
